

pár napi használatra az eredeti levelet megküldeni, alkalmat akarván adni, hogy magunk győződjünk meg a dolog mibenlétéről.

Meglepetés várt rám. Nem gr. Kemény József hamisított, hanem Szilágyi Sándor rosszul olvasott. Ő szerinte ez volna a levélben: „Budán, Szolnokban, ajándékra *mind összesével együtt*...“; holott a valóságban így van: „Budán, Szolnokban, ajándékra *mind vezérével együtt*...“ (t. i. a vezérnek adandó ajándékot is beleértve).

Így hát Tolnainak igaza van a Rákóczi György leveléből vett adatra nézve is; jól sejtette továbbá, hogy az eredetiben nem így lesz: „összecomputálván“, hanem „öszvecomputálván“. Csakugyan így is van!

Bednár. A NySz. a *bednár* szavunknak *bednár* alakját is ismeri. Van t. i. egy adata (I. 259.), mely szerint a latin „vietor“ szónak magyar egyértékesei: a *pintér*, *kádár* és *bednár*. Sajtóhibáról nem lehet szó, mert ugyanezt az egy adatot kétszer is idézi s a *bednárt* mind a kétszer *bednár*-nak mondja.

Vajjon nem hibás olvasással van-e dolgunk? Nézzük meg az idézett helyet eredetiben. A forrás „Com. Vest. 150“-nel van jelölve, a mi a Források Jegyzéke szerint (I. köt. XXI.) „Amos Comenius: Januae linguae Latinae Vestibulum hungarice redditum“-jának 1697. évi lócssei kiadása volna.

Ez azonban tiszta képtelenség! Hiszen a Vestibulum 1697. évi kiadásának mindössze 48 lapja van, holott a NySz. a *bednárt* a 150. lapról idézi. Kétségtelen, hogy nem ez a kiadás foroghatott a NySz. emberei kezén.

A Régi M. Könyvtár I. és II. kötete szerint 1712 előtt Comenius Januae... Vestibulumjának 13 olyan kiadása jelent meg, melyekbe a magyar nyelv is föl van véve. Sok keresgélés után végre ráakadtam köztük arra a kiadásra, a melyből a NySz. a Com. Vest. jelzésű adatait vette. E kiadás címlapja így hangzik: Januae Lingvarum Reseratae Aureae Vestibulum, quo Primus ad Latinam aditus Tirunculis paratur: Cum versione interlineari Germanicá, Hungaricá et Slavonicá. Editum á Johan-Amos Comenio. Leutschoviae Typis Brewerianis Anno M.DC.XCIX.“ (A RMK.-ban II. köt. 1955. szám alatt). A szöveg 116 lap, végül „Index Quadrilingvis“ 38 számozatlan levél.

E kiadás tehát nem kétnyelvű, mint a milyen a NySz. Forrásjegyzékében szereplő 1697-iki kiadás, hanem négynyelvű; itt t. i. minden mondat latin, német, magyar és szlavón (voltaképen cseh*) nyelven négy sorosan egymás alá, az Indexben pedig minden szó ugyanezen a négy nyelven ugyanilyen sorrendben egymás mellé van nyomtatva.

Itt csakugyan megtaláljuk (az *N* jelzésű levél előlapján) a *bednár*ra vonatkozó adatot, még pedig a következő módon:

vietor, 3 m. der Bötticher, Pintér, Kádár, Bednár

Lehetőleg utánozva szedettük az idézett hely eredetijét, hogy világosan szembe tünjék az adatgyűjtő mulatságos tévedése. Látnivaló, hogy itt a *bednár* mint cseh szó van említve, a szórakozott

* Melich Jánosnak kérésre adott szíves fölvilágosítása szerint.
Sz. K.

adatgyűjtő ellenben magyar szónak nézte és mint ilyet, ezt is kiírta a *pintér, kádár* mellé.

A *bodnár* szó *bednár* alakja a NySz.-ból tehát törleendő.

Szükségesnek tartottam e helyreigazítást közzétenni, még pedig két okból: 1) nehogy valaki a NySz. ezen adatára nyelvtörténeti következtetést akarjon építeni, 2) hogy egy könyvészeti kérdésre fölhívjam az érdeklődők figyelmét.

Comenius Vestibulumjának szóban forgó kiadása a RMK. szerint csak egy példányban — a budapesti egyetemi könyvtár példányában — maradt volna reánk. Ez forgott az én kezemen is. Használata közben észrevettem, hogy egy levél, t. i. az *L.* iv 7-ik levele, a mit Szabó Károly nem említ, hiányzik belőle. Észrevehető rajta az is, hogy e levél már akkor is hiányzott, mikor e példányt a XVIII. században bekötötték. A könyvkötő t. i. kénytelen volt az *L.* levelet hátlapján külön beragasztani, hogy az *L.* hiányzása miatt ki ne essék a könyvből.

A NySz. szerkesztői azonban nem ezt a példányt dolgoztatták fel; nekik okvetetlenül egy másik, még pedig teljes példány állott rendelkezésükre. Hiszen a NySz. a most említett *L.* levélről is idéz Com. Vest. adatokat. Ilyenek pl. *ültetés* (planta), *utcza* (platea), *gyümölcsöskert* (pomarium), *hidacska* (ponticulus), *város konyhája* (popina), *örökös* (possefflor), *ital* (potus), *tanító mester* (praeceptor), *martalék* (praeda), *jutalom* (praemium). Mindezen szók a latin betűrend szerint a *plancae* és *privatus* közé esnek, tehát arra a levélre, a melyen az e két határ közti latin szók vannak nyomtatva.

Honnan vehették a NySz. szerkesztői ezt a teljes példányt s vajjon hol lehet az jelenleg?

SZILY KÁLMÁN.

Pirucs. Ez a furcsa szó *Rakovszky Sámuel*: „Rendes élet módja“ című munkácskájában fordul elő (Pest, 1776.). A fiatalság istentelenségét és élvezethajhzásását korholva így szól:

Ritkán jút eszében, a' buzgó Konyörnyörgés [olv. könyörgés]
Kedveseb' előtte a' pénz. 's *pirúts-zörgés*.

Szótáraink közül az egyetlenegy Kassaiban kerül elő (a MTsz. is oda utal): „*Piruts*: (Al-földi szó). Fedeletlen lógós kotsi: Essedum non tectum. Rhedula non tecta. syn. Ernyőtlen kotsi, Pilentum“. Egy darabig nem tudtam, hová tegyem ezt a szót, de úgy rémlett előttem, mintha vagy Bécsben hallottam volna, vagy legalább valami bécsi szövegben olvastam volna. Heinrich Gusztáv volt szíves figyelmeztetni *Seidl Gábor* bécsi költőre (1804—1875), ki költeményeihez maga irt magyarázó jegyzeteket; szójegyzékében csakugyan megvan a szó: „*Parutsch*, ehemal übliches, halbgedecktes, vierrädiges Fuhrwerk, dessen Dachtheil sich zurücklegen lässt; *Birutschgefährtlein* (rheda)“. En magam ilyesféle kifejezésre emlékezem: *Pirutschn-fuän* s ez valamilyen *Lustfahrt*-ot jelentett, könnyű kocsin a Praterbe, Schönbrunnba, szóval a *zöldbe*. — Világos, hogy a szó nálunk bécsi jövevény. — A szó további származásánál *Heyse*: Fremdwörterbuch-ja is elégséges felvilágosítást ad: „*Pierutsch* od. *Pirutsch*, fem. in Wien verderbt für *Barutsche* . . .; *Pierutschade* od. *Pirutschade* fem. eine festliche Umfahrt mit Prachtwagen und kostbarer Bespannung.“ — „*Barutsche* od. *Birutsche*, fem. (it. *baroccio*, v. l.